

DIZAYN IJODIY FAOLIYAT SIFATIDA

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7618468>

O'roqova Iroda To'ychi qizi

Kamoliddin Behzod nomidagi milliy rassomchilik va dizayn instituti
1-bosqich magistranti

ELSEVIER

Abstract: Ushbu maqolada dizayn faoliyati to'g'risida so'z boradi. Unda libos dizaynining nazariy asoslari, dizaynning ekologik oriyentatsiyasi, moda funksiyalari va rivojlanish qonuniyatlari, badiiy siymo yaratish prinsiplari, badiiy ijod bosqichlari, ijodiy manbalari va everistik usullari, kostyum dizayni loyihalash usullari, bosh kiyim va aksessuarlar kostyum tizimida yaratish to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Keywords: Dizayn, libos, ijodkorlik, aksessuar, kostyum, loyiha, usul, faoliyat, ehtiyoj, ma'naviyat

About: FARS Publishers has been established with the aim of spreading quality scientific information to the research community throughout the universe. Open Access process eliminates the barriers associated with the older publication models, thus matching up with the rapidity of the twenty-first century.

Received: 07-02-2023

Accepted: 08-02-2023

Published: 22-02-2023

Abstract: Эта статья о проектной деятельности. Содержит теоретические основы дизайна одежды, экологическую направленность дизайна, функции и законы развития моды, принципы создания художественного образа, этапы художественного творчества, творческие источники и эвристические методы, методы дизайна костюма, создание головных уборов и аксессуаров в Система костюмов. Информация предоставляется.

Keywords: Дизайн, платье, творчество, аксессуар, костюм, проект, метод, деятельность, потребность, духовность.

About: FARS Publishers has been established with the aim of spreading quality scientific information to the research community throughout the universe. Open Access process eliminates the barriers associated with the older publication models, thus matching up with the rapidity of the twenty-first century.

Received: 07-02-2023

Accepted: 08-02-2023

Published: 22-02-2023

Abstract: This article is about design activities. It contains the theoretical foundations of dress design, ecological orientation of design, fashion functions and laws of development, principles of artistic image creation, stages of artistic creation, creative sources and heuristic methods, methods of costume design, creation of headgear and accessories in the costume system. information is provided

Keywords: Design, dress, creativity, accessory, costume, project, method, activity, need, spirituality,

About: FARS Publishers has been established with the aim of spreading quality scientific information to the research community throughout the universe. Open Access process eliminates the barriers associated with the older publication models, thus matching up with the rapidity of the twenty-first century.

Received: 07-02-2023

Accepted: 08-02-2023

Published: 22-02-2023

KIRISH

«Dizayn» so'zi italyancha «disegno» so'zidan kelib chiqqan bo'lib, uyg'onish davrida loyihalar, rasmlar va g'oyalar asosida bajarilgan ishlar ma'nosini bildirgan. Bizga bu so'z inglizcha («design») «dizayn» so'zidan kelgan bo'lib, chizma naqsh, g'oya va loyihalash va konstruksiyalash jarayoni ma'nosini bildiradi.

MATERIAL VA METOD

Ehtiyoj – bu insonning turmushi va ijtimoiy tizimining normal faoliyati uchun zarur bo'ladigan u yoki bu sharoitlar yoki buyumlarga bo'lgan talabdir. Dizaynning mohiyatini anglash uchun buyumlar olami tushunchasini izohlab olish lozim. Buyumlar olami – bu insonning moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirish

va hayot faoliyatining funksional jarayonlarini ta'minlash uchun xizmat qiladigan mahsulotlar majmuidir.

Dizayn – ijodiy loyihalashtirish faoliyati bo'lib, uning maqsadi insonning moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirish uchun xizmat qiladigan buyumlarning uyg'un olamini yaratishdan iborat. Dizayn sohasida faoliyat ko'rsatadigan hamda buyumlar va mahsulotlarning yuqori iste'molbop va estetik sifatlarini ta'minlaydigan mutaxassislar dizaynerlar deb ataladi.

Kiyim va uning elementlari ham boshqa predmetlar kabi dizayn obykti hisoblanadi. Kiyim predmetlar orasida inson bilan eng ko'p bog'liq bo'lib, uning turmush tarzidagi o'zgarishlarni aks ettirib turadi. Kiyim kishilik jamiyati rivojlanishining ilk bosqichlarida paydo bo'lgan. Hayvonlar terisi, baliq ichaklari, o'simliklar va hokazolar kiyim uchun material bo'lgan.

Kiyim – inson tanasidagi qobiqlar yig'indisi bo'lib, uni atrof-muhitning salbiy ta'sirlaridan saqlab turgan: sovuqdan va jazirama issiqdan, qor, yomg'ir va shamollardan, hashoratlarning chaqishidan, yovvoyi hayvonlarning tirnoqlari va tishlaridan, nayza va qilichlarning zarbidan, o'q va zaharli moddalardan va hokazo.

Qadimgi kiyimlar ham, hozirgi zamonning an'anaviy kiyimlari ham insonni nafaqat jismoniy ta'sirlardan va iqlimning noqulay sharoitlaridan himoya qiladi, balki yovuz kuchlarning ta'siridan ham asraydi. Demak, ibtidoiy xalqlarning tanani jangovor rasmlar bilan qoplashi va tatuировkalarini ham, o'rta asr harbiylarining qalqonlarini ham, hozirgi bronejilet va protivogazlarni ham, zamonaviy modadagi ko'ylakni ham kiyim deb hisoblash mumkin ekan.

Hozirgi davrda kiyim tushunchasi bevosita badanga kiyiladigan kiyimlarni, poyafzalni, bosh kiyimlarni, qo'shimchalar (qo'lqoplar, sharflar, kamarlar, sumkalar va hokazo) ni o'z ichiga oladi.

Kiyimning asosiy vazifasi – himoyaviy (jismoniy va ruhiy) va utilitar-amaliy vazifalardir, chunki kiyim insonning biron bir faoliyati bilan bog'liq bo'lib, uni tevarak-atrofidagi olamga moslashishi uchun muhim ahamiyatga ega. Kiyim tarkibidagi istalgan buyum bir yoki bir necha vazifani bajaruvchi sifatida ishlatiladi.

Shu bilan birga kiyim estetik vazifani ham bajaradi: insonni bezaydi, kiyimda go'zallik va foydalilik tushunchalari o'zaro chambarchas bog'liqdir. Har qanday boshqa buyum kabi kiyim ham iste'mol buyumidir. Kiyim kiyish – bu ana shu mahsulotni iste'mol qilish demakdir. Kiyim muayyan odam uchun yakka tartibda buyurtma asosida tikilgan bo'lishi yoki yuz minglab nusxada sanoat ishlab chiqarishida tayyorlangan mahsulot bo'lishi ham mumkin. Har qaysi holda ham u insonning ma'lum bir ehtiyojlarini qondirish uchun xizmat qiladi.

Kiyim dizayni – dizayn faoliyati yo'nalishlaridan biri bo'lib, uning maqsadi

insonning moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondiruvchi buyumlar olami elementlaridan biri bo'lgan kiyimni loyihalashdan iborat. Kiyilish o'rniga, odam tanasiga qo'ndirish usuliga va bichimiga ko'ra kiyimlar quyidagi turlarga bo'linadi:

- burmalangan kiyim (bichilmagan va tikilmagan) – bu bir bo'lak gazlamadan burmalar yoki taxlamalar vositasida hosil qilingan odam tanasini o'rab turuvchi kiyimdir;

- qoplama (egniga tashlanadigan) – bu boshdan kiyiladigan kiyim bo'lib, tikilmagan – boshdan kiyish uchun teshigi bo'lgan gazlama bo'lagi ko'rinishiga ega (qadimgi yopinchiqlar, poncho) yoki bichib tikilgan (tunikasimon bichim, ya'ni yelka chokisiz o'rtasidan bukilgan gazlama bo'lagidan tayyorlangan tunika yoki rubaxa);

- oldi kesimli, o'timli – bu bichilgan va tikilgan kiyim bo'lib, oldida etagiga qadar taqilmali bo'ladi (xalat, kaftan kabi); yevropacha tipda bichilgan va tikilgan – bu bichiq hisobiga inson tanasi shakllarini takrorlaydigan kiyim bo'lib, hajmiy shakllarning tekislikdagi yoyilmasidir (relyeflar va vitachkalar va hokazolar vositasida). «Kiyim» va «kostyum» tushunchalari o'zaro uzluksiz bog'liqdir

NATIJALAR

Dizayn ijodiy faoliyatning alohida turi sifatida XIX-XX asrlarda ishlab chiqarish sohasida vujudga keldi. Dizaynda sanoat inqilobi va ommaviy ishlab chiqarishning rivojlanishi natijasida go'zallik va naf-foydada o'rtasidagi uzilish bartaraf etiladi va san'at bilan texnika orasida chegara olib tashlanadi. Dizayn loyihalashtirish faoliyati bo'lib, yangi turdagi san'at-loyihalashtirish san'ati bilan bog'liq, ilmiy texnik va gumanitar madaniyatni boshqacha bir sifat darajasida birlashtirgan, ya'ni insonni tevarak atrofdagi muhitga munosabati bilan ijodiy faoliyatini o'zaro bog'lagan faoliyatdir. Ilmiy texnik rivojlanish sharoitida loyihalashtirish jarayoni turmush tarzining tinimsiz yuksalib borayotganini hisobga olgan holda yangi buyum tayorlash faoliyatining hamma jihatlarini-texnikaviy, iqtisodiy, ijtimoiy va estetik jihatlarini o'z ichiga oladi.

Loyihalashtirish san'ati Uyg'onish davridayoq shakllana boshlagan va ming yillar davrida hukm surgan. Kanonik madaniyatni, ya'ni qadimiy sivilizatsiya va o'rta asrlar madaniyati, shuningdek, Hindiston, Xitoy, Yaponiya kabi sharq mamlakatlari madaniyatining o'rnini egallay borgan. Kanonik madaniyat turg'un turmush tarziga mo'ljallangan bo'lib, uni bir necha asrlar, xatto ming yilliklar davomida aks ettirib kelgan. Ananaviy kanonik madaniyatning aks ettirishning asosiy shakli marosimlar hisoblanadi. Kanonik madaniyat anonim bo'lib, ustozshogird uslubida, ularning bevosita muloqoti natijasida avloddan avlodga o'tib kelgan. Namuna, taqlid obyekt sifatida uzoq o'tmishda vujudga kelgan an'analar xizmat qilgan.

Loyihalashtirish san'ati esa «loyihalashtirish» xuquqiga ega bo'lgan subyekt

bor bo'lgan mualliflik san'ati hisoblanadi. Loyihalashtirish san'atida yangilik yaratishda qadimiy an'analarni buzmaslikni iloji yo'q, chunki busiz hech bir sohada (texnik, gumanitar, badiiy) ijodiy faoliyat bo'lmaydi, lekin XIX asrda dizayn nazariyotchilari zamonaviy yo'nalishlariga yo'qolib borayotgan madaniyat yaxlitligini qarshi qo'yidilar, bu g'oya zamonaviy dizayn yo'nalishlarida rivoj topdi. Dizayn xo'jalik ishlab chiqarish faoliyati bilan san'at orasidagi to'siqni yengishi kerak, chunki loyihalashtirish san'atida go'zallik va naf-foyda birlashtirilgan bo'ladi. Dizayn quyidagi elementlardan tashkil topgan: Dizayn faoliyati subyekti – dizayner va iste'molchi. Dizayn faoliyati obyeksi – dizayn-loyiha va dizayn-mahsulot. Muhit – faoliyatning turli tizimlari. Dizayn obyektleri sifatida sanoat mahsulotlari, shahar, ishlab chiqarish va turmush sohasi elementlari va tizimlari, vizual axborotlar bo'lishi mumkin.

Loyihalashtirish obyektiga ko'ra dizayn quyidagi turlarga bo'linadi:

- sanoat dizayni (A – guruh mahsulotlari, mehnat qurollari va mexanizmlar, transport vositalari va qurol-aslahalar va B guruh mahsulotlari – ommaviy iste'mol buyumlari: idish-tovoq, maishiy jihozlari, mebel); -arxitektura sohasi dizayni (arxitektura sohasida tashqi va ichki interyer dizayni);

- grafik dizayn (sanoat grafikasi va qadoqlash, firma belgilari, reklama mahsulotlari); -kompyuter dizayni (kompyuterda bajariladigan ishlar); -fotodizayn; -landshaft dizayni; -kiyim dizayni; -artdizayn.

Dastlab dizayn deganda sanoat mahsulotlarini loyihalashtirish tushunilardi, xozirgi kunda unga yagona nusxada yaratilayotgan antiqa loyihalar xam kiritiladi (artdizayn, elitar dizayn). Hozirgi zamonda dizayn ommaviy aloqa shakli sifatida xizmat qiladi, chunki ishlab chiqarish bilan iste'mol o'rtasida, savdo sohasi orqali aloqani ta'minlaydi, talab va taklifning o'zaro ta'sirini moslashtiradi, iste'molchi ommaning faolligini oshiradi. Mahsulotni sotib olar ekan, xar bir iste'molchi o'zining ma'lum bir ehtiyojlarini qondirish bilan birga o'zining ijtimoiy statusining timsoliga ega bo'ladi, hayotda tutgan o'rnini his etadi. Shunday qilib dizayn – marketing shakllaridan biri bo'lib, ishlab chiqaruvchi va iste'molchi orasidagi aloqani ta'minlashga ham xizmat qiladi. Ijtimoiy nuqtai nazardan: dizayn buyumning tashqi ko'rinishiga insoning mavqei, to'kisligi timsolini berish orqali sanoat va bozorning o'zaro ta'sirini, birgalikdagi faoliyatini boshqarish sistemasidir. Madaniyatshunoslik nuqtai nazardan qaralganda dizayn – san'atdir

MUNOZARA

Kostyum – ijod obyeksi, shaxsni estetik tarbiyalash vositasi. Har tomonlama barkamol yetuk shaxsni tarbiyalashda estetik tarbiya alohida ahamiyatga ega. Estetik tarbiya ma'naviy qadriyatlarga tayanmasa, kutilgan natijani bermaydi. Hayotiy ehtiyojlarini qondirish uchun xizmat qiladigan buyumlarni yaratadigan va buni boshqalarga o'rgatadigan mutaxassislardan yuksak badiiy didga ega bo'lishlik

talab etiladi. Buyumlar olamini uyg'unlashtirishdan maqsad - insonning tevarak atrofdagi olam bilan o'zaro uzviylikni, bog'liklikni ta'minlashga, uning mehnat qilishi, o'qishi, turmushi va hordiq chiqarishini samarador hamda sog'lom tarzda tashkil etishga qaratilgan. Shunday qilib, buyumlar olamini uyg'unlashtirish nafaqat moddiy texnik, balki ijtimoiy rivojlantirish hamdir. Jamiyatning hayotiy ehtiyojlari faqatgina moddiy shart-sharoitlardan iborat emas, balki jamiyat hayotining butun bir tizimi, odamlarning ma'naviy darajasi bilan shakllanadi. Kiyim inson uchun faqatgina uning tanasini atrof muhitning salbiy ta'siridan asrovchi himoya qobig'i bo'libgina qolmay, uning o'ziga xos xususiyatlarini, ichki dunyosini ifodalovchi vosita hamdir.

Atrofimizni o'rab turgan turli narsalar olamida kostyum eng muhim o'rinlardan birini egallaydi va shaxsiy estetik tarbiyalash vositasi sifatida xizmat qiladi. Ifodali, obrazli hal etilgan kostyum insonning ichki go'zalligani ochib berishga, uning o'ziga xos fazilatlarini yoritishga xizmat qiladi. Kostyum bu yaxlit ansambl bo'lib, uning diqqat markazida inson turadi. Talabalarga kostyum kompozitsiyasini o'qitish jarayonida eng avvalo ularga yuksak didni singdirishga, kiyinish madaniyatini barcha qonun-qoidalarini qalban his qila oladigan darajada o'rgatishga erishish lozim. Chunki kiyimlarni modellashtirish murakkab, mashaqqatli jarayon bo'lib, maxsus bilimlarni, ijodiy fantaziya va yuksak badiiy didni talab etadi. Talabalar kostyum kompozitsiyasi fanini o'zlashtirish jarayonida kiyimlarning rivojlanish tarixi, ularning sinflanishi, buyumning nimaga mo'ljallanganligi, kiyiladigan fasli va gavda tuzilishining o'ziga xos tomonlarini hisobga olgan holda modellar yaratishni o'rganadilar. Shu bilan birga kiyimlarga qo'yiladigan talablarni bilishlari kerak.

Kiyimlar modellarini yaratishda uch asosiy prinsipga rioya etishlari kerak:

1. Kiyim insonning tashqi ko'rinishi va ichki dunyosiga mos bo'lishi;
2. Kiyimning mo'ljallanishi, kiyilish o'rniga mos bo'lishi;
3. Ishlatilayotgan materialning kiyim shakliga mos kelishi.

Kiyimlarni modellashtirish bo'yicha o'tkaziladigan mashg'ulotlar ijodiy xarakterga ega va tasviriy san'at bilan chambarchas bog'liqdir. Masalan, talabalar rassom-modelyerlar ishlari bilan tanishar ekanlar, yaratilayotgan model uchun maqsadga muvofiq bo'lgan badiiy bezak vositalarini tanlash kiyimning alohida qismlarining o'zaro mutanosib nisbatlarini aniqlash kabi masalalarni hal qilishni o'rganadilar. Albatta bu mashg'ulotlar ko'plab ko'rgazmali materiallar, informatsion texnologiyalar yordamida ijodiy xarakterdagi topshiriqlar kiritilgan holda olib boriladi. Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini o'stirish maqsadida har bir talabaga individual vazifa topshirilishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Uslubning muvaffaqiyati shundaki, talabalar mustaqil fikrlash, ishga ijodiy yondoshish kabi sifatlarni rivojlantiradi.

Kiyimlarni modellashtirishni o'qitish jarayonida ko'plab masalalar hal qilib boriladi, ya'ni talabalarning eskizlarni bajarishning turli usul va vositalari (bo'yoqlar, qalam, tush, flomaster, gazlama va qog'ozlardan applikatsiyalar)dan to'g'ri foydalanishga o'rgatib boriladi. Shuningdek, talabalar ko'z aldanishlar - illyuziyalar qonuniyatlaridan kiyimda foydalanish orqali inson gavdasini o'zgacha idrok etishga erishish mumkinligini, ya'ni illyuziya effektlari orqali gavdaning kamchiliklarini sezdirmay va yaxshi sifatlariga esa diqqatni tortish mumkinligini bilishlari va bundan o'z faoliyatlarida foydalana olishlari kerak.

Kiyim modellashtirishda bilim, texnik ko'nikma va malakadan tashqari badiiy obrazli fikrlash qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Shuning uchun talabalarda kuzatuvchanlik, hayolan faraz qilish va badiiy obrazli fikrlashni rivojlantiradigan ma'lum ko'nikma va malakalarni tarbiyalash nihoyatda muhimdir. Chunki yangi modellar yaratish uchun insonga tasavvuridagi, hayolidagi obrazni, fantaziyani real tarzda amalga oshirish, ko'zi bilan ko'rmagan narsani alohida qismlardan, sifatlardan, xususiyatlardan bir butun yaxlit buyum shaklida tasvirlab bera olish qobiliyati kerak bo'ladi.

Biror bir g'oyaning tug'ilishi uchun insonda kuzatuvchanlik va real mavjud bo'lgan narsalarni baholay olish qobiliyatlari bo'lishi kerak. Ko'rgan ma'lum bir narsalar, taassurotlar, turli kechinmalar asosida badiiy asarlar yaratiladi. Biror bir g'oyani amalga oshirish uchun modelyer-dizayner o'z oldiga bir necha vazifalarni qo'yishi va ularni hal etishi lozim.

1. Kostyum g'oyasining mazmuni qanday va u nimani ifodalaydi?

2. Kostyum kim uchun mo'ljallanadi?

3. Mo'ljallanishi va kiyilish o'rni, ya'ni qachon va qayerga kiyiladi?

4. Kiyim o'z vazifasiga mos bo'lishi uchun uning shakllari qanday bo'lishi kerak?

5. G'oyani amalga oshirish uchun qanday kompozitsion yechimlarni tanlash kerak (hajmi, rangi, fakturasi va hokazo)?

6. Qanday materiallar va vositalar qo'llanilishi kerak?

Qo'yilgan vazifani bajarishda turli manbalardan foydalanish mumkin.

Masalan:

- tabiat timsollari (rang, shakl, harakat, insonning o'zi);

- mumtoz (klassik) amaliy san'at tushunchalaridan;

- xalq ijodiyoti, milliy kiyimlar, gazlamalar namunalari;

- ro'y berayotgan voqea va hodisalar;

- chet mamlakatlar xalqlari ijodi va madaniyati namunalari;

- ishlab chiqarilayotgan yangi xom ashyo turlari;

- insonning o'z shaxsiy kechinmalari va his tuyg'ulari; shaxsiy taassurotlar va insonning o'ziga xos xususiyatlari va hokazo

XULOSA

Kiyim modellarini yaratish uchun dastlabki materialga, ya'ni asosiy fondga ega bo'lishdan tashqari insonda xotira mustahkam bo'lishi zarur. Ko'rgan kechirganlarni eslab qolish va bular asosida yangi fikrlar, g'oyalar va obazlarni yaratish uchun xotira, tasavvur, ijodiy fantaziya kabi sifatlarni rivojlantirib borish zarur. Shunday qilib, kiyim inson uchun faqatgina tabiiy ehtiyoj bo'libgina qolmay, uning o'ziga xos xususiyatlarini, ichki dunyosini ifodalovchi vosita hamdir. Shuning uchun kiyim modellarini yaratishda odamning gavda tuzilishini bilishdan tashqari inson psixologiyasini yaxshi bilish, estetik didga va ichki sezgiga ega bo'lish ham zarur, shunchaki zamonaviy kiyimlarni yaratuvchi mutaxassis bo'lib qolmasdan, ijodkor sifatida faoliyat olib borish talab qilinadi. Ijodiy fantaziya bilim, ichki sezgi (intuitsiya), ijodiy moyilliksiz bo'lmaydi. Ijodiy fikrlash va tasavvur qilishni, fantaziyani tarbiyalash uchun esa, eng avvalo bilim va ichki his, sezgidan iborat bo'lgan moyillik hissini tarbiyalash zarur.

Biz uchun muhim bo'lgan vazifa, bu talabalarni ichki sezgi yordamida ijod qilishga o'rgatish, g'oyani "his etish"ga, "materialni his etish"ga, o'rgatish, va mana shu "his etish"ni tarbiyalashdan iborat. Birinchidan, maxsus va umumkasbiy bilimlarini shakllantirish zarur, ikkinchidan, qiziquvchanlik va kuzatuvchanlik kabi umuminsoniy sifatlarni rivojlantirmasdan turib, ijodiy fantaziyani tarbiyalash mumkin emas. Lekin talabalarda bu xislatlarni shakllantirishning o'zi kifoya qilmaydi, ichki sezgi va fantaziyani tarbiyalashda eng asosiysi ushbu tarbiya jarayonining asosiy quroli bo'lgan amaliy ish va ijodiy faoliyatdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Hasanboeva G. Tuqimachilik dizain tarixi – T. : Iqtisod-Molia, 2006.
2. D.Mingboeva. Timsollar tilsimi – T.: YAngi asr avlodi, 2007.
3. F.SHener. Krujevo.Texnologiya ruchnogo i maShinnogo izgotovleniya. – M.: Legprombytizdat, 1990.
4. Ruchnaya i maShinnaya vyShivka. (N.T.Klimova, O.G.Fedosova, O.N.Naumova, V.V.Rivkina) – M.: Legkaya industriya, 1980.
5. Kosareva E.A. Moda XX veka. Razvitie modnyx form kostyuma – S-P: Peterburgskiy institut pechati, 2006.
6. Rachiskaya E.I., Sidorenko V.I. Modelirovanie i xudojestvennoe oformlenie izdeliy iz trikotaja – Rostov-na-Donu: Feniks, 2003.
7. TereShkovich T.A. Slovar mod. Terminologiya, istoriya, aksesuary – Minsk: Xelton, 2000.
8. Selyutin I.YU. Originalnye modeli modnoy odejdy –M.: Izd-vo AST , 2004.

9. Hasanboeva G.K., Shomansurova M. , Maxsus kompozitsiya - T. : Yangi asr avlodi, 2007.
10. Svetlova L.P. Azbuka ornamenta - M.: 1998